

**En ändamålsenlig arbetsskadeförsäkring (SOU 2023:53)
(S2023/02643)**

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har genom remiss anmodats att yttra sig i rubricerat ärende. Fakultetsnämnden får härmed lämna följande synpunkter.

Juridiska fakultetsnämnden kommenterar förslaget utifrån rättssystematiska överväganden. Andra aspekter, såsom ekonomiska och arbetsgivarpolitiska överväganden berörs inte.

Arbetsskadeprövningen

Den arbetsskadeprövning som föreslås i fyra led ska enligt utredningen öka tydlighet och rättssäkerhet, vilket enligt utredningen ska bli följden av att det är tydligt på vilken grund en ansökan om arbetsskadeersättning avslås. Det är givet att tydlighet är eftersträvansvärt, men *det kan starkt ifrågasättas om den eftersträvade tydligheten bäst uppnås genom att bedömningen delas upp i fyra led som placeras i fyra olika paragrafer*. Skälen för det utvecklas i det följande.

39 kap. 4 § Skadan som kan prövas

Det framgår av specialmotiveringen att syftet med den föreslagna bestämmelsen i sig är avsedd att tydligt avgränsa vilka skador prövningen ska avse, nämligen skador av sådan karaktär att de kan ge ersättning enligt reglerna i socialförsäkringsbalken. (Det kan i det sammanhanget noteras att ordvalet ”från” i lagtexten är lite egendomligt eftersom ersättningen inte kommer från socialförsäkringsbalken utan från arbetsskadeförsäkringen). Syftet är dels att det ska vara tydligt av vilket skäl ansökan om ersättning avslås, dels att risken att arbetsskadeprövningen blandas ihop med andra kvar på ersättningen minskar om det är tydligt att bedömningen ska börja med vilken skada det är som ska ge rätt till arbetsskadeersättning om skadan godkänns som arbetsskada (s. 610). Det framgår också av den föreslagna rubriken. Den definition som ges i bestämmelsen verkar snarast ge uttryck för en anvisning för metoden för arbetsskadeprövningen, eller möjligen hur den ska redovisas. Den nuvarande regleringen utgår från orsakssambandet mellan skada och dess orsak i arbetet, vilket också inbegriper en bestämning av vilken skada som ska bedömas. Sett för sig är den föreslagna bestämmelsen nära till hands att uppfattas som en

cirkeldefinition: En skada kan ersättas enligt reglerna i socialförsäkringsbalken om den är en skada enligt reglerna i socialförsäkringsbalken. Tankarna förs till en inledande typiserad bedömning av vad som är arbetsskador, men det är inte avsikten, utan att ge en metoanvisning särskilt för fall då en försäkrad har flera diagnoser. I sådana fall ska arbetsskadeprövningen börja med att avgöra vilken av dessa diagnoser som ska ligga till grund för prövningen (s. 1363). En sådan bestämning måste ju dock också göras med den nu gällande definitionen. Ett samband mellan en orsak och en skada kan inte bedömas utan att båda dessa faktorer identifierats

39 kap. 5 § Exponering i arbetet

Av bestämmelsen framgår vilken orsak som ska prövas, med förslagets terminologi "exponering." Med exponering avses "de faktiska förhållanden som den försäkrade utsatts för" (syftet med termen tycks vara att den inrymmer alla faktorer som kan leda till en arbetsskada, s. 613). De faktiska förhållandena kan vara både olycksfall och annan inverkan (s. 1364). Det finns också en sambandsprövning i bestämmelsen, nämligen att orsaken ("exponeringen") ska ha samband med arbetet. I förslaget framgår det av att den försäkrade ska ha utsatts för exponeringen i arbetet. Det betonas att värderingen av sambandet mellan exponeringen och arbetet är renodlat juridisk (s. 613), vilket ställs mot sambandsbedömningen i 6 § som enligt utredningen generellt sett innehåller medicinska överväganden.

Bedömningen tar alltså inte bara sikte på vilken orsaken är (vad som hänt), utan också om den utpekade orsaken är *rättsligt relevant*. Det ligger alltså en bedömning av arbetsskadeförsäkringens skyddsändamål i kopplingen till arbetet. Vissa riktlinjer antyds, såsom att självpåtagen arbetsbelastning är en relevant orsak om den försäkrade "inte handlat i strid med arbetets syfte eller på ett sätt som är främmande för arbetet" (utanför vad som är normalt för arbetet ifråga) (s. 622). Inte heller exponering som har att göra med en uppsägning eller nedläggnings följande brist på arbete ska anses vara relevanta orsaker (s. 1366). Den normativa ("renodlat juridiska") bedömning som det innebär att avgränsa relevanta orsaker har stor betydelse för vad som ersätts är ganska underförstådd i lagtexten, och den ledning som ges i utredningen är ganska knapphändig. Hur den relevanta exponeringen förhåller sig till åtgärder som ligger inom arbetsgivarens företags- och arbetsledningsrätt men som i och för sig kan orsaka skador är en fråga av stor betydelse för tillämpningen men som inte berörs. Antagligen blir antalet problem större med förslaget att undantaget för psykosomatiska och psykiska skador avskaffas, eftersom verkningar av neddragningar, tillsägelser, tilldelning av arbetsuppgifter och så vidare kan hänföras till det psykiska och psykosomatiska området. Det ska dock framhållas att det inte i sig är ett argument för att undantaget bör behållas, gränsdragningen mellan fysiska och psykiska skador kan också vara svår och psykisk påverkan

kan ta sig fysiska uttryck (gränsdragningsproblemet blir olika formulerat beroende på hur regeln är utformad; om en försäkrad skadar sig själv måste avgöras om den fysiska skadan är en följdskada av en icke ersättningsbar psykisk skada eller om dess orsak är en exponering i arbetet). Många arbetsskador är i någon mening en följd av arbetsgivarens arbetsledningsrätt, men det bör förtydligas hur den föreslagna bestämmelsen förhåller sig till arbetsledningsbeslut som exponering (det behandlas något på s. 852 ff.).

Till bestämmelsen är en bevisbörderegler kopplad, bedömningen ska utgå från den exponering som den försäkrade *sannolikt* utsatts för i arbetet. Den bevisbördan kan bara handla om vad som hänt, inte om det som hänt är rättsligt relevant på så sätt att det kan vara utgångspunkt för bedömningen av om en arbetsskada inträffat (jfr dock s. 620 och s. 1366). Det finns vinster med ett tydligt uttryckt beviskrav, men det leder bara till en enhetlig rättstillämpning om det tillämpas lika i lika fall. Det garanteras knappast av att det uttrycks i lagtext, där uttrycks bara en signal om vilket beviskrav lagstiftaren tänkt sig. Det riktar sig såtillvida till rättstillämparen (som laborerar med olika beviskrav för att uttrycka graden av hur övertygad den måste vara för att döma eller besluta på ett visst sätt), medan det för den enskilde lika gärna kan ge intryck av en statisk bedömning. Är syftet med den uppdelade bedömningen att beslut ska redovisas på ett enhetligt sätt kan ett beviskrav i lagtext vara verkningsfullt, medan ledning för innehållet i kravet i den specifika lagstiftningen som tidigare får ges i rättspraxis.

39 kap. 6 § Skadlig inverkan

Bestämmelsen definierar ”skadlig inverkan” som en ”exponering enligt 5 § som sannolikt kan orsaka eller försämra en sådan skada som den försäkrade har enligt 4 §”. Utläst med definitionen av ”exponering” från motiven och vad som ligger i de bestämmelser som korphänvisas till är innebörden: ”Med *skadlig inverkan* avses de faktiska förhållanden som den försäkrade utsatts för i arbetet (det vill säga på ett rättsligt relevant sätt kopplade till arbetet) som sannolikt kan orsaka en skada som omfattas av arbetsskadeförsäkringen.” Definitionen har ingen självständig betydelse, utan den används i 7 §. Det är dock inte omedelbart tillgängligt vad som avses, särskilt inte som att den kommer att innehålla flera avgränsningar till typiska eller rättsligt relevanta förhållanden. Avsikten med uppdelningen är att det ska vara tydligt vad i bedömningen som föranlett ett avslag, men med en definition som korphänvisar kommer varje del i de regler som hänvisas till att följa med till definitionen när den ska läsas ut. Enligt motiven (s. 624 ff. och s. 1366) är dock syftet att förtydliga vilket kunskapsunderlag som ska ligga till grund för den individuella bedömningen i 7 §, och beviskravet för det. Fokus i bestämmelsen i 39 kap. 6 § ska alltså vara på ”sannolikt kan orsaka”. Det ska alltså vara *sannolikt* att en faktor enligt 5 § kan orsaka en skada enligt 4 §. Till stöd för det krävs en viss grad av vetenskaplig

samsyn eller annan väl utbredd uppfattning bland professioner med relevanta specialistkunskaper (s. 1367). Det kan inge vissa betänkligheter att på detta sätt i förarbeten ange krav på kunskapsunderlaget istället för att lämna till rättstillämpningen att avgöra vad som ska krävas för att beviskravet ska vara uppfyllt.

Det kan starkt ifrågasätta om den fristående definitionen tillför någon klarhet, eller om det i vart fall kunde uttryckas klarare vad som avses. Bestämmelsen är språkligt ganska svår att få grepp på vare sig den läses ut eller läses enligt sin ordalydelse (det uttrycks tydligare i specialmotiveringen: ”Det ska vara sannolikt att den aktuella exponeringen kan orsaka [...] en sådan typ av skada som beskrivs i 4 §” (s. 1367)). En randanmärkning, som möjligen sätter fingret på att utformningen blivit väl komplicerad är att det föreslagna uttrycket ”försämra en skada” är inte språkligt intuitivt – en skada ”förvärras” snarare än ”försämras”. Bestämmelserna tar snarare sikte på en försäkrads tillstånd än vad som brukar förstås med skada (ett begrepp som i sig är svårt att definiera) i utformandet av lagtexten.

39 kap. 7 § Sambandsprövningen

I den föreslagna 39 kap. 7 § regleras orsakssambandet mellan orsaken (”exponeringen”) enligt 5 § och verkan (”skada”) enligt 4 §, utifrån ”skadlig inverkan” enligt 6 §. I den uppdelade bedömningen handlar alltså 4 och 5 §§ om skador och orsaker medan 6 och 7 §§ handlar om orsakssambandet. I 7 § är beviskravet för att orsakssamband ska anses föreligga ”övervägande skäl”. I den bedömningen ska de skäl som talar för ett orsakssamband väga tyngre än de skäl som tala mot (s. 1368). De skäl som talar för ett samband ska avgöras enligt de krav på kunskap som ställs i 6 §. I de föreslagna 4 och 5 §§ finns begränsningar till för arbetsskadeförsäkringen typiska skador respektive orsaker, medan 7 § tar sikte på den individuella försäkrade och dennes förutsättningar.

Det framgår särskilt av andra stycket, enligt vilket den försäkrades andra sjukdomar, anlag och därmed jämförliga förhållanden inte ska användas som skäl mot att ett orsakssamband anses föreligga. Det ska också framgå att den försäkrades individuella förutsättningar ska tas i beaktande på så sätt att en försäkrad som är särskilt sårbar för den skadliga inverkan i arbetet ska kunna få arbetsskadeersättning även om den särskilda känsligheten bidragit till att skadan blivit värre eller orsakats av en mindre exponering än om den försäkrade varit normalkänslig. I det avseendet är dock den föreslagna lagtexten tvetydig eftersom det inte framgår i vilken riktning känsligheten ska beaktas. Eftersom det i det första ledet sägs att den försäkrades anlag med mera *inte* ska vägas in som skäl mot ersättning ligger det nära till hands att läsa bestämmelsen så att den särskilda känsligheten ska vägas in som skäl mot ersättning.

Olika skadebegrepp i socialförsäkringsbalken

En konsekvens av det ändrade skadebegreppet i 39 kap. är att bestämmelsen i 43 kap. 3 § ändras eftersom skadebegreppet efter den föreslagna ändringen är ett annat än i 39 kap., och som 43 kap. 3 § hänvisar till. Det är delvis en teknisk fråga, men det kan i allt fall starkt ifrågasättas om den eftersträvade tydligheten gynnas av att skadebegreppet inte är enhetligt i samma lag eller i samma underavdelning. Rubriken till 39 kap. ”Allmänna bestämmelser om arbetsskada”, som liksom 43 kap. ”Statligt personskadeskydd” är en del av socialförsäkringsbalkens underavdelning AVD. C Förmåner vid sjukdom eller arbetsskada; V Förmåner vid arbetsskada m.m. kan också sägas bli något missvisande när skadebegreppet blir olika i de olika bestämmelserna. Också i det avseendet riskerar alltså förslaget till bestämmelser i 39 kap. att leda till oklarheter istället för den eftersträvade klarheten.

Förslag till yttrande i detta ärende har upprättats av universitetslektor Mikael Hansson. Yttrandet har på delegation avgivits av juridiska fakultetens dekanus, professor Anna Singer.

Anna Singer